

Selected teachings from the thought of
R' Avraham Yitzchak Hakohen Kook Zt"l

Dry Tears: No Effort in Vain

בדמעתי ערשי אמסה. אבל עיני עששה, חזקה, והוא מדין ההפכים כמו "שרש", או שנחלשה מצד כעסי על נפשי, ואכלה עש, אלא שעתקה והתחזקה בכל כחות הרע צוררי נפשי. אכן, הקב"ה לפנינו נגלו כל תעלומות, ויקבל את הקול של בכי, אף על פי שהוא בלא דמעות, שאין מניעת הדמעות מפני שהרצון אינו שלם, ח"ו, למאוס ברע בבחירה, אלא שהקשחת הלב מצד הסיטרא אחרא היא מעכבת. על כן סורו ממני, כוחות פועלי און, כי הקב"ה שמע גם קול הבכי, אף על פי שאתם מונעים את הדמעה, וה' תפילתי ייקח כיוון שהיא באה מטהרת הלב.

—סידור עולת ראי"ה (חלק א', דף שג')

"יגעתי באנחתי, אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה, עששה מכעס עיני, עתקה בכל צוררי, סורו ממני כל פעלי און, כי שמע ה' קול בכי, שמע ה' תחנתי, ה' תפילתי יקח." באה הבכיה מתוך טהרת הלב ורכות עדינותו מצד נטית הרצון של קדושה, רע ומר לו למבקש לפרוש מהרע, ומתאנח הוא על רעתו, ואם היה בוכה בדמעות כפי מרירות לבבו היה טוב לו בזה. אבל כל זמן שהרע דבק באדם, אוחז הוא את הלב ומקשיחו, ואינו נותן לו לבכות, ואף על פי שהלב יודע מרת נפשו, בכ"ז העיניים כאילו מוקשות, ואינן יכולות להזיל דמעה. יגעתי באנחתי לבד, בלא דמעות, ומי ייתן שהייתה הבכיה לפי האנחה, אז אשחה בכל לילה מטתי,

הארות והערות לעיון

א. שערי דמעה לו ננעלו

(1) מסכת בבא מציעא דף נט עמוד א

אמר רבי אלעזר: מיום שנחרב בית המקדש ננעלו שערי תפילה, שנאמר (איכה ג') גם כי אזעק ואשוע שתם תפילתי. ואף על פי ששערי תפילה ננעלו שערי דמעות לא ננעלו, שנאמר (תהלים ל"ט) שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש.

(2) עבודת פנים (פרק א, אות מ"ו)

כשאדם שופך דמעה אחת לפני השי"ת באמת, הוא לו לטובה בשני עולמות. אך הרבה צריך לבכות ולהוריד דמעות לפני השי"ת אולי יזכה שיהי' ביניהם דמעה אחת אמיתית בלתי לה' לבדו. וזה מאה"כ "שימה דמעי בנאדך" (תהלים נו:ט). ולא נאמר דמעתי כ"א דמעתי דמעה יחידית והשי"ת יודע לבררה.

ב. איך בין א נשמה פון רבי נחמן

(3) ספר ליקוטי מוהר"ן - מהדורא קמא סימן צט

ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר (דברים ג') : דהנה האדם צריך להתפלל בדבקות גדול להשם יתברך, אף אם לפעמים יש עת, שאינו יכול להתפלל בדבקות. אל יאמר איני מתפלל כלל, מאחר שאינו יכול לכון פראוי ולהתפלל בדבקות, והתפלה אינה מקבלת, וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (ברכות לד:) : על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל וכו' אמרו לו וכו' אמר להם אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקבל ואם לאו יודע וכו'. וזהו על דרך שאמרנו, אם בדבקות, שאזי התפלה שגורה ומרצה בפיו, מקבלת. ואם לאו, חס ושלום, להפך. אף על פי כן אל יאמר האדם כן, אלא יתפלל תמיד. ואם לא יוכל להתפלל בדבקות פראוי. יתפלל בכל כחו. פי בעת שיתפלל בדבקות פראוי, אזי יעלה כל התפלות עם התפלה ההיא שהתפלל פראוי: וזה: ואתחנן אל ה' תמיד, בין בדבקות בין שלא בדבקות. בעת ההוא לאמר, הינו בעת שאזכה להתפלל בדבקות, שהוא בחינת שגורה תפילתי בפי. והינו בעת ההוא לאמר, שהדברים נאמרים ומרצים בפיו מחמת שמתפלל בדבקות, אז יעלה כל התפלות שהתפלל עד עתה כנ"ל:

(4) ספר שיחות מוהר"ן אות - יא

אמר: זה אני מאמין וגם אני יודע הרבה בענין זה, שכל התנועות וכל המחשבות וכל מיני העבודות שעושין בשביל

איזה עובדה שבקדושה אין שום תנועה ואין שום מחשבה נאבדת כלל. וכשזוכין לשבר כל המניעות ולגמר העובדא שבקדושה אזי נעשין מכל התנועות והמחשבות והבלבולים שהיו לו בענין זה, קדם ששבר ועבר על כל המניעות בעת שהיה מסופק ומבלבל והיה עומד על המשקל אם לעשות דבר זה, והמניעות היו מונעים אותו מכל צד, אחר כך כשזוכה לעבר על כל זה ולשבר הכל אזי נעשין מכל המניעות ומכל המחשבות והתנועות והבלבולים הנ"ל דברים עליונים למעלה בקדושה, והכל נרשם למעלה לטובה כל תנועה ותנועה שהיה לו מקדם כנ"ל. אשרי כשזוכין לקפץ על כל המניעות וזוכין לגמר ולעשות איזה עובדה טובה:

ג. מונה אותם על כל שעה

(5) רש"י על במדבר פרק א פסוק א

וידבר - במדבר סיני באחד לחדש. מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה.

(6) ספר בראשית פרק ד

(ד) וְהָבֵל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צִאֲנוּ וּמִחֻלְבָּהֶן וַיִּשַׁע ה' אֶל הָבֵל וְאֶל מִנְחָתוֹ; (ה) וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:

(7) מנחת אשר פרשת ואתחנן

ראה נא דבר פלא. הנה תולדות ימי עולם הלא הם ששת אלפים שנה וכמו שאמרו (ר"ה ל"א ע"א, עבר"ז ט' ע"א, סנהדרין צ"ז ע"א) אמנם במדרש אותיות דרבי עקיבא (בתי מדרשות ח"ב עמוד שנ"ו וכ"ה ביותר לשבת שלפני שבועות) איתא דקדוק החשבון ששת אלפים וצ"ג שנים. והנה משה רבינו התפלל תקט"ו תפלות לפני מותו שהיה בשנת שני אלפים תפ"ח שנה מביאת עולם (כמבואר בסדר עולם לר"י בן חלפתא) ואם נוריד ב"א תפ"ח מששת אלפים צ"ג שנה נמצא שלשת אלפים שש מאות וחמש שנים שהם בדקדוק תקט"ו שמיטין, ונראין הדברים שהקב"ה נטל את תפילותיו הטהורות של אב הנביאים, ובמקום להענות לבקשתו ליכנס לארץ ישראל, האציל הקב"ה תפילות אלה לכנסת ישראל להבטיח כי לא תשכח מפי זרעו ובני ישראל יגיעו בשלום שלמים בתורתם ובאמונתם לקץ הימין. תפילותיו של משה לא יצאו ריקם אלא עלו לרומו של עולם ומשם בשפיעו על כל עתידו של כלל ישראל.

(8) מסכת אבות פרק ב משניות טו-טז

(טו) רבי טרפון אומר, היום קצר והמלאכה מרבה, והפועלים עצלים, והשכר הרבה, ובעל הבית דוחק: (טז) הוא היה אומר, לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין לבטל ממנה. אם למדת תורה הרבה, נותנים לך שכר הרבה. ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעלתך. ודע, מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבוא:

(9) רבינו יונה (שם)

לא עליך מלאכה לגמור, שלא תעלה על דעתך ותאמר אינני רחב לב ולא אוכל לגומרה ומה יתרון בעמלי ומה אועיל ביגיעתי, שלא עליך מלאכה, אלא אחר שבתורה אתה עמל קיימת מצות בוראך.

(10) חסיד יעב"ץ (שם)

חשש רבי טרפון פן יכשלו בדבריו באומרו המלאכה מרובה, כי ידוע כי גמר המלאכה שלמותה, והמשתדל ולא הגיע לתכליתה לתהו והבל כחו כלה, ולזה היה אפשר להיות מאמר רבי טרפון סיבה להרפות ידי העוסקים בתורה הפך כוונתו, פירש ואמר אל תחשוב כן, כי זו המלאכה נבדלת משאר המלאכות, כי בכל חלק ממנה ימצא התכלית דבק בו, והטעם כי מי יגיע אל תכליתה כי היא בלתי בעלת תכלית כנותנה יתברך שמו, אם כן אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו, ולפי שדברי הפעולות עושות רושם בעובד והוא המקווה מהעבודה אמר ובלבד שיכוין לבו, כי המיעוט בכוונה ירשום רושם חזק כמרובה, כאומרו הוי רץ למצוה קלה. ואם תאמר אם כן אסתפק במעט ממנה, לזה אמר ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה, וזה עיקר גודל מורה על שלמות העוסק בתורה כי הוא דבק בשמו הגדול, וכל שיוסיף בעסק יוסיף להדבל בו, כאומרו ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום, והוא המחיה את עצמו, ועל כן ראוי להמשך אחר התורה בטבע כמו שאנו נמשכים להחיות את עצמנו והוא מאמר משה רבינו ע"ה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך, בתחיית המתים, והתימה מזה המאמר מה צריך לומר ובחרת בחיים, אחר אומרו ראה נתתי לפניך היום את החיים מי לא יחפוץ בחיים, ולא הוצרך לומר כן כשאמר ראה נתתי לפניכם היום ברכה, כי מפורש הוא מעצמו.

(11) דרך חיים להמהר"ל מפראג פרק ב משנה טז

ומפני כי יש לאדם לחשוב כי אין שכר חס ושלוש על התורה בעצמה, כשם שאין הבעל בית נותן שכר למי ששכר אותו לבנות בית ולא בנה דבר שראוי אל הבעל הבית ואין כאן פועל אחר שיגמור המלאכה, וכך יחשוב שלא יהיה לו שכר על התורה כאשר לא גמר התורה. ועל זה אמר לא עליך המלאכה לגמור כי לא נתנה התורה רק שיהיה האדם עמל

כה, אבל שיהיה גומר התורה שאין זה מענין האדם כמו שבארנו למעלה, (אבל) [אצל] אם למדת תורה הרבה וכו' שאין האדם בא לכלל הנחה ושלימות כי אין כך בריאת האדם, ולפיכך אמר לא עליך המלאכה לגמור ולהשלים מה שאין האדם נברא על זה.

(12) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ו עמוד ב

אמר רבי יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן...הני מילי בדברי תורה אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא ולדברי תורה.

(13) ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק במדבר לראש חודש סיון

ואיתא במדרש (ויקרא רבה ל"ה, א') על פסוק (תהלים קי"ט, נ"ט) חשבתי דרכי ואשובה רגלי אל עדותיך אמר דוד בכל יום הייתי מחשב למקום פלוני אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות...והנה לכאורה סותר זה למאמר חז"ל (מגילה ו' ב) לא יגעתי ומצאתי אל תאמין כדאיתא תמיה זו בספר מי השילוח. ויש לומר בזה על פי הידוע מסתירת הלשון יגעתי ומצאתי כי הלשון מציאה הוא על הבא בהיסח הדעת בלא יגיעה. רק שעל ידי היגיעה הרבה מקודם הוא בא אחר כך בדרך מציאה בהיסח הדעת. ועל זה יש לכוון הלשון ואשיבה רגלי על פי הדרש שהיו רגלי מוליכות אותי היינו מעצמם ומהו הלשון ואשובה שנראה מזה שהוא השיבם. אמנם שלא נאמר ושבתי רגלי רק ואשובה שהוא פועל יוצא היינו שהוא גרם לזה על ידי היגיעה שמקודם ששיבו עתה מעצמם אל עדותיך.

(14) ספר שמואל א פרק טז פסוקים ז-יב

(ז) וַיֹּאמֶר ה' אֶל שְׁמוּאֵל אַל תִּבְטֹא אֶל מְרֵאָהוּ וְאֶל גְּבוּהַ קוֹמְתוֹ כִּי מֵאֲסִתִּיהוּ כִּי לֹא אֲשֹׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לְעֵינָיִם וְהוּ יִרְאֶה לְלֵבָב...: (י) וַיַּעֲבֹר יִשְׁי שְׂבַעַת בָּנָיו לְפָנָי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יִשְׁי לֹא בָחַר ה' בְּאֵלָהּ: (יא) וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יִשְׁי הִתְמוּ הַנְּעָרִים וַיֹּאמֶר עוֹד שָׂאֵר הַקֶּטָן וְהִנֵּה רַעְיָה בְּצֹאֵן וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל יִשְׁי שְׁלַחָה וְקַחְנוּ כִּי לֹא נֹסֵב עַד בָּאוּ פֹה: (יב) וַיִּשְׁלַח וַיְבִיאָהוּ וְהוּ אֲדָמוּנִי עִם יָפֵה עֵינָיִם וְטוֹב רָאִי וַיֹּאמֶר ה' קוּם מִשְׁחָהוּ כִּי זֶה הוּא: